

Blok tematyczny: Po wakacjach

Temat dnia: "ż" i "rz" ze smokiem w tle

Cel lekcji: Kształcić umiejętność czytania. Wprowadzić wiedzę o przymiotnikach i nauczyć rozpoznawania ich w zdaniu. Zwrócić uwagę na odcienie znaczeniowe niektórych wyrazów. Uczyć rozpoznawania żartu w tekście literackim. Usystematyzować wiedzę o pisowni wyrazów z "ż" i "rz" w wymowie. Ćwiczenia wprowadzające do wymowy.

Pomoce:

Uczeń: przybory szkolne.

Nauczyciel: wiersz do czytania sylabowego dla każdego ucznia, tabela do uzupełnienia dla każdego ucznia.

Zapis w dzienniku: Powitanie wprowadzające w temat lekcji. Kształcenie techniki czytania. Wiersz: *Jak naprawdę było z tym smokiem?* Czytanie sylabowe. Rozumienie ze słuchu. Praca w grupach - przygotowywanie odpowiedzi na pytania do tekstu. Przypomnienie wiedzy o przymiotnikach i wypełnienie tabelki. Rozpoznawanie przymiotników w tekście poprzez zadanie pytania: jaki?. Obserwacje ortograficzne - wyrazy z "ż" i "rz". Z regułą i do zapamiętania. Pamięciowe opanowanie tekstu w domu.

Przebieg:

1. Powitanie. *Dzień dobry wszystkim, którzy lubią historie o strasznych smokach, dzień dobry wszystkim, którzy chcą ćwiczyć poprawną polską wymowę, dzień dobry wszystkim, którzy chcą się nauczyć zasad ortograficznych, dzień dobry wszystkim, którzy chcą poprawić sprawność czytania. A zatem: Dzień dobry wam wszystkim.*

2. Kształcenie techniki czytania. Wiersz: *Jak naprawdę było z tym smokiem?* N. rozdaje uczniom wersję drukowaną wiersza przygotowaną do czytania sylabowego. Patrz aneks. Przebieg ćwiczeń w czytaniu:

Czyta nauczyciel, eksponując żartobliwy charakter i walory rytmiczne wiersza. Następnie czyta jeszcze raz z podziałem na sylaby. Potem czytają wszyscy na głos z podziałem na sylaby. Następnie czytają chętni uczniowie po kilka linijek. Pod koniec ćwiczenia N. prosi, by wszyscy uczniowie nauczyli się w domu płynnie czytać wiersz.

2. Kształcenie rozumienia ze słuchu. Po ćwiczeniach w czytaniu N. zadaje pytania sprawdzające poziom zrozumienia opracowywanego tekstu.

Młodzież pracuje w grupach. Odpowiedź na każde pytanie ustalają wspólnie. Przedstawiciel grupy udziela odpowiedzi w imieniu wszystkich.

Przykładowe pytania:

-Jaki był król opisywany w tym wierszu ?

- Czy wieśniacy w królestwie byli zadowoleni z rządów swojego króla?
- Czy w królestwie mieszkali jacyś żebracy?
- Jaki problem mieli mieszkańcy królestwa?- Co takiego robił smok?
- Jakie orędzie w imieniu króla ogłosił herold? (Jakie król dał ogłoszenie)
- Dlaczego smok padł nieżywy?
- Czy opowiadanie ma charakter żartobliwy?

(Tekst wiersza, choć rytmiczny i zabawny, zawiera dużo trudnych wyrazów, nie należy więc rozpoczynać lekcji od dokładnego tłumaczenia treści, bo to zabierze dużo czasu, może też spowodować niepotrzebny chaos. Metodycznie lepiej skupić się na wybranych obszarach, a pełne tłumaczenie, jeśli w ogóle, można zrobić pod koniec lekcji. Ważne, by uczniowie zrozumieli ogólny sens wierszyka i za to trzeba ich pochwalić).

3. Krótkie przywołanie wiedzy o przymiotnikach i wypełnienie rozdanej przez N. tabelki.

Polecenie dla uczniów podzielonych na grupy:

-Z tekstu wiersza wybierz odpowiednie przymiotniki.

Metoda pracy. N. objaśniając ćwiczenie, skupia się na znaczeniu podanych rzeczowników. Prosi, by uczniowie wybrali odpowiednie przymiotniki z tekstu, nawet jeśli ich nie rozumieją. Wybór intuicyjny wynikający z wnikliwej obserwacji składni zdań to wartościowe ćwiczenie językowo -logiczne. Szukając odpowiedniego przymiotnika, uczniowie muszą sobie zadać pytanie: jaki? Dopiero po wykonaniu ćwiczenia następuje objaśnienie znaczenia wyszukanych przymiotników.

	król
	stwór
	zwierz
	Waligóra
	uczta

Przymiotniki, które powinno się znaleźć w uczniowskich tabelach po lewej stronie: *odważny, mężny, szkaradny, okrutny, ohydny, bohaterski, znakomita.*

Objaśnienia niektórych wyrazów do dyspozycji nauczyciela:

stwór: coś trudnego do opisania, "nie z tej ziemi", nie jest podobny do znanych stworzeń, dziwadło, stworzenie fantastyczne.

*zwierz - w języku polskim używa się wyrazu zwierzę i w takiej formie nie jest on nacechowany dodatkowym znaczeniem. Jeśli mówimy **zwierz**, mamy na myśli zwierzę duże, niebezpieczne, agresywne.*

uczta - uroczysty posiłek z zaproszonymi gośćmi. Wyraz raczej przestarzały. Używa się go, mając na myśli przyjęcie, na które zaprasza król. Jeśli zostaliśmy zaproszeni do stołu wyjątkowo obficie zastawionego smakowitymi potrawami, możemy powiedzieć: prawdziwa uczta, aby sprawić przyjemność gospodarzom.

odważny - cechuje go odwaga, czyli nie boi się podejmować trudnych wyzwań. Przystępuje do działania lub walki, nawet, gdy te wydają się wyjątkowo niebezpieczne.

mężny - dzielny, silny, odporny w walce, dobrze znośzący wszelkie trudy związane z rycerskim rzemiosłem.

szkaradny: wyjątkowo brzydki, paskudny, odrażający.

okrutny: krzywdzi, nie przebierając w środkach, stosuje nieludzkie metody, tortury.

ohydny, czyli szkaradny (synonimy), nie można na niego patrzeć, odrażający.

bohaterski - odważnie przystępuje do walki, nie boi się przeciwności, gotów do najtrudniejszej walki i poświęcenia dla innych.

4. Wypisujemy z tekstu wybrane wyrazy z "ż".

N. mówi: *Wyberzemy z naszego wiersza kilka wyrazów, aby zaobserwować ich pisownię. W tym celu uczniowie mogą podchodzić do tablicy i wypisywać poszczególne wyrazy. Ważne, by na tablicy, podobnie jak w zeszytach pojawił się dwukolorowy zapis. Wybieramy wyrazy najistotniejsze ze względów słownikowych.*

żyć, odwa**ż**ny, mę**ż**ny, **ż**adnych, bur**ż**a, r**z**ądzić, r**z**etelnie, ksią**ż**ę, **ż**ebak, gdy**ż**, dro**ż**dże, warz**ż**ywo, przyjemnie, r**z**ekł, r**z**ucić.

5. Zapoznanie się regułami pisowni "ż" i "rz".

Ż piszemy, gdy wymienia się w innych formach tego samego wyrazu lub w wyrazach pokrewnych na: **g, dz, h, z, ź, s**

szukamy przykładu w tekście wiersza:

odwa**ż**ny -odwa**g**a,

inne przykłady:

ksią**ż**ka - księ**g**a

wstą**ż**ka - wstę**g**a

Ż piszemy też po literach: **l, ł, r, n,**

dr**ż**ał

inne przykłady:

l**ż**ej, l**ż**e

Pisownię wyrazów z "ż", które nie stosują się do reguł wymiany trzeba po prostu zapamiętać:

Rz piszemy, gdy w innych formach odmiany albo w wyrazach pokrewnych wymienia się na **r**, np.:

lekar**z** - lekar**s**ki

"**rz**" piszemy także po spółgłoskach.

Zadanie domowe: Naucz się na pamięć wybranego fragmentu wiersza. (N. dzieli wiersz między uczniów, np. po jednej linijce, jeśli uczniów jest więcej, to jeden wers można przydzielić dwojgu dzieciom) Następną lekcję może rozpocząć się zbiorową recytacją.

Aneks dla nauczyciela:

Wiersz pochodzi z książki Witolda Gawdzika **Ortografia na wesoło**.

Żył możny król, odważny, męzny,
Co mnóstwo hufców miał orężnych,
A wrogów żadnych. Nic, w ogóle.
Każdy grabieżca drżał przed królem
I nie odważyłby się za nic
Spać burzą na mur wojsk u granic.
Ów król nie tylko walczył dzielnie:
Królestwem rządził tak rzetelnie,
Że prosty człek z wieśniaczej chaty
Prawie jak księżę był bogaty.
Chcąc hojną olśnić go jałmużną,
Żebraka szukałbyś na próżno.
Pięknie w tym kraju wszystko szłoby,
Gdyż jak na drożdżach rósł dobrobyt,
Gdyby nie potwór. Stwór szkaradny,
Okrutny, względów nie miał żadnych:
Co dzień pożerał mężczyzn tuzin,
Harcował, hulał, ludzi budził.
Herold ogłosił raz orędzie:
"Kto zgładzi bestię, księciem będzie".
Zewsząd zjeżdżają się rycerze
I w harce, w bój z ohydny zwierzem!
Sam bohaterski Waligóra
Walczył ze smokiem. Nic nie wskórał!

Chwat **szewczyk smoły w owcę nakładł:**

"Smok **zdechł! Kto przyjmuje zakład?**"

Lecz **nie** zdechł; **żył**by lat ze **trzysta**,

Gdy**by** nie **lekarz higienista**.

Ten **na bazarze u handlarzy**

Kupił owoców oraz warzyw.

Rzekł **straży: "Rzućcie przed pieczarę!"**

Smok **pożarł. Nie żył za dni parę,**

Gdyż **nic nie wiedząc o higienie,**

Nie umył jabłek przed jedzeniem!

Król **wydał ucztę znakomitą,**

Śpiewano: "Sto lat" i miód pito.

Bawiono się bardzo przyjemnie,

Szkoda jedynie, że beze mnie.

Niezbędne na lekcji reguły ortograficzne:

Ż piszemy, gdy wymienia się w innych formach tego samego wyrazu lub w innych wyrazach na: **g, dz, h, z, ź, s**

np.:

książka - księga,
wstążka - wstęga,

mosiężny - mosiądz,
pieniązek - pieniądz,

drużyna - druh,
watażka - wataha,

każę (coś zrobić) - kazać,
mażę (po czymś) - mazać,

przerażenie - przerazić,
zamrażać - mroźny, mróz,

bliżej - blisko,
niżej - nisko.

Ż piszemy po literach: **l, ł, r, n,**
np.:

lżej, ulżyć,
małże, małżeństwo,
rżysko, rżenie,
rewanż, oranżada.

Rz piszemy, gdy w wyrazach wymienia się na **r**, np.:

rowerzysta - rower,
na komputerze - komputer,
dworzec - dworca.

Rz piszemy w zakończeniach wyrazów:

-arz
-erz
-mierz
-mistrz
np.:

bramkarz, pisarz,
harcerz, rycerz,
ciśnieniomierz, Sandomierz,
burmistrz, zegarmistrz.

Rz piszemy po spółgłoskach: **b, p, d, t, g, k, ch, j, w**, np.:

brzeg, brzoza,
przebój, sprzedawca,
drzewo, modrzew,
trzeba, patrzeć,
grzyb, pielgrzym,
chrzan, chrząszcz,
spojrzeć, ujrzyć,
wrzesień, wrzeciono.

Wyjątki:

wyrazy: bukszpan, gżegżółka, kształt, kszyc (nazwa ptaka), piegża (nazwa ptaka), pszczoła,
Pszczyna, pszenica, pszenżyto,
w przymiotnikach zakończonych na: - **szy**, - **ejszy**, np.: lepszy, nowszy, najlepszy, najnowszy,
ładniejszy, mocniejszy, najładniejszy, najmocniejszy.